

Kommunal- og
moderniseringsdepartementet

Kongsberg 31.05.2017
BÆREKRAFTIGE OG ATTRAKTIVE SMÅBYER

BYROM – EN IDEHÅNDBOK

HVORDAN UTVIKLE BYROMSNETTVERK I BYER OG TETTSTEDER

KMD- Planavdelingen – Byutviklingsseksjonen
Seniorrådgiver Ellen Husaas

BYROM – EN IDEHÅNDBOK

Hvordan utvikle byromsnettverk i byer og tettsteder

—
IDEER
STRATEGIER
EKSEMPLER
—

Kommunal- og
moderniseringsdepartementet

Hverdagens byrom

Dagens tema

- Bakgrunn
- Internasjonalt fokus og nasjonalt fokus
- Idehåndboka- for hvem
- Hvorfor en idehåndbok om byrom
- Hva er byrom og byromsnettverk
- Idehåndboka – kort gjennomgang

Bakgrunn – idehåndboka

1. Bærekraftig utvikling av byer og tettsteder

- sosialt, miljømessig og økonomisk

2. Kvalitet i utearealer

- fra det enkelte byrom til infrastrukturen av byrom og forbindelser

3. Levbare byer og tettsteder

- "Livable cities" – steder med høy livskvalitet
- Økt fokus på sosial bærekraft

INTERNASJONALT ARBEID

FN Bærekraftsmål

- Mål 11. Gjøre byer og bosettinger inkluderende, trygge, robuste og bærekraftige
- 11.7 Innen 2030 sørge for allmenn tilgang til trygge, inkluderende og lett tilgjengelige grøntområder og offentlige rom, særlig for kvinner, barn og eldre samt personer med nedsatt funksjonsevne

FN Ny urban agenda (okt 2016)

JPI Urban Europe

- **The connected city** -bedre sammenhenger i bl.a bystrukturen
- **Accessibility** - tilgang til byrom eller public space
- **Wellbeing** - everyday life & livable cities
  - høy livskvalitet og hverdagslivsperspektiv

" HOW TO MAKE PEOPLE HAPPY "

Byplankontoret i Paris

Meld. St. 18 (2016-2017) Bærekraftige byer og sterke distrikter

- **Bærekraftig arealbruk og transportsystem**
Fortetting i knutepunkt, Nullvekstmål
- **Byer og tettsteder der det er godt å leve og bo**
Kvalitet i bygde omgivelser, Klimatilpasning
- **Planlegging som verktøy for samfunnsutviklingen**
Kommunen som samfunnsutvikler

Vi trenger nå

- Hverdagsperspektiv og mennesker som utgangspunkt for planlegging og utvikling
- Fra sektoransvar til tverrfaglig helhetsløsninger

Bedre hverdagsomgivelser

- Byromsnettverk kan bidra til å øke stedets attraktivitet, koble byen / tettstedet bedre sammen og bedre folks livskvalitet
  - Byrommene skal ha god kvalitet, ligge innen gangavstand, være lett tilgjengelige med gode gang og sykkelforbindelser
  - Alle bør ha tilgang til ulike typer byrom med forskjellig karakter. De bør være tilrettelagt for ulike formål og aktiviteter innbyggerne og samfunnet har behov for

Idehåndboka – for hvem

- Inspirasjon og ideer for kommunen
politikere, planleggere, folkehelse, barn og unge
- Ideer for næringslivet, utbyggere,
konsulenter og innbyggere

Bakteppe – Norge

- Norge urbaniseres
- Fortetting i knutepunkter
- Sosialt bærekraftige steder
- Urbane kvaliteter
- Stedsutvikling – med identitet og kvalitet
- NTP- kollektiv, sykkel og gange

BYROM- Utfordringer

- Underskudd på gode byrom
- Uklart ansvar for byrom
- Brudd og barrierer i bystrukturen
- Kjedelige steder
- Lite byliv/ folkeliv
- Flom og vannskader

Mål:

- Arealplanlegging som ivaretar byrom og byromsnettverk i kommunen
  - langsiktige strategier
  - alle tiltak trekker i samme retning
- Koble den fysiske strukturen bedre sammen med den sosiale strukturen / folk på hvert sted
  - medvirkning
  - demokratisk utvikling

Om Idehåndboka

- Styrke kompetansen – være et praktisk verktøy
- Oppslagsverk – systematisk utvikling av byrom og byromsnettverk over tid
- "Hverdagseksempler"
- Generelle råd – for by og land

Aktuell både for By og Land

- Fjordlandsbyen Sandane

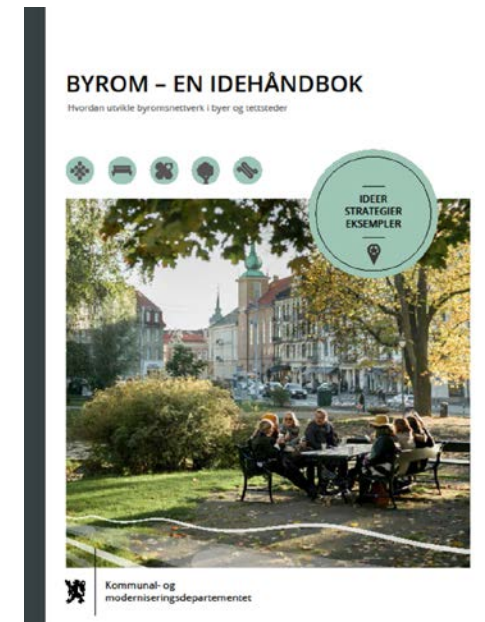

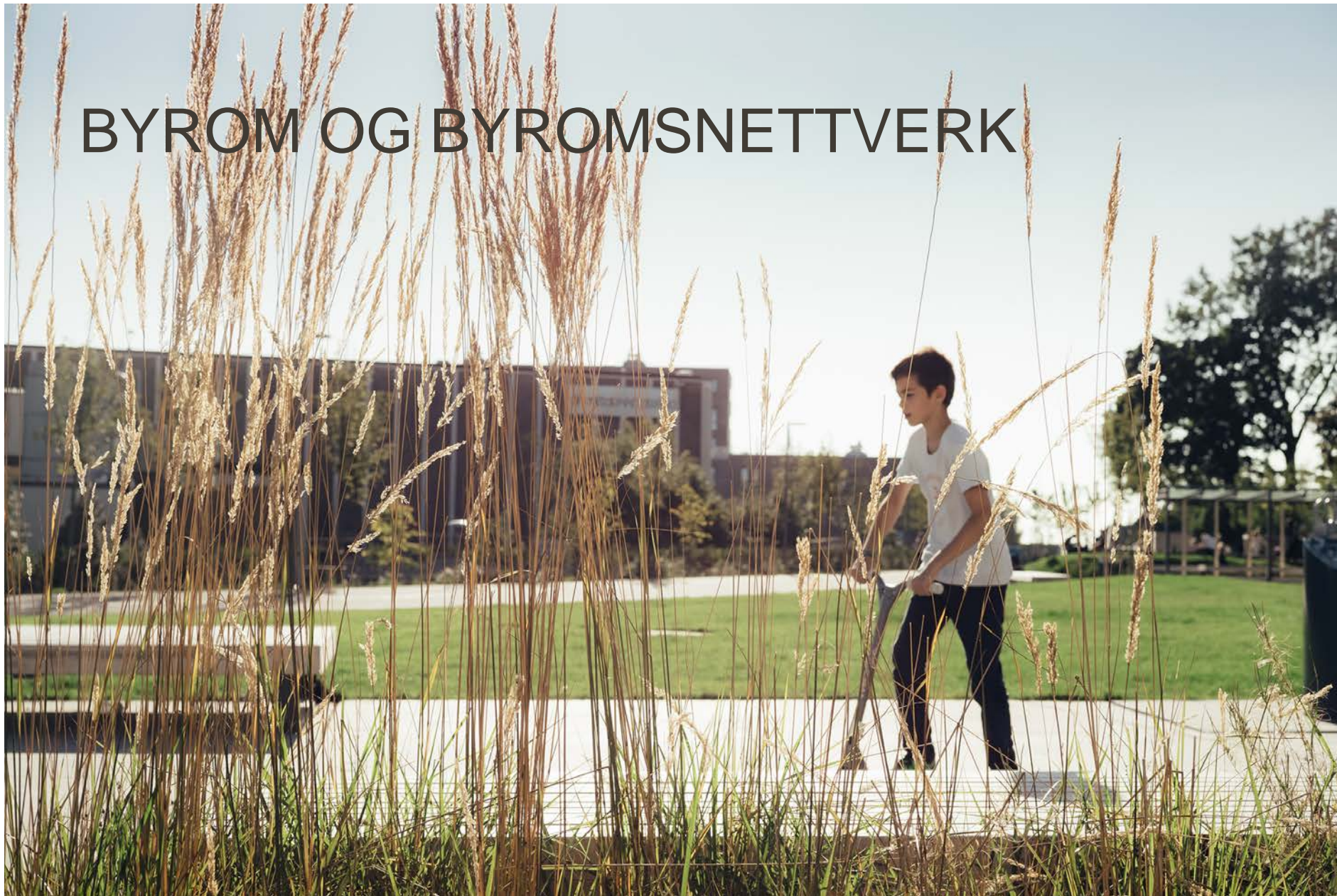
Innhold - Idehåndboka

1. Byrom og byromsnettverk
2. Fem kriterier
3. Byromstrategi
4. Idebank
5. Ressurssider

BYROM OG BYROMSNETTVERK

Hva er byrom og byromsnettverk

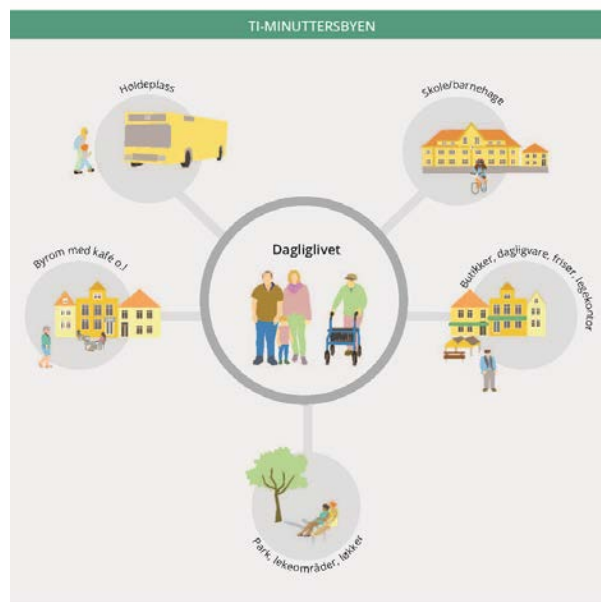
Byrom er gater, plasser, parker, løkker, blågrønne rekreasjonsområder

Byromsnettverk er infrastrukturen av gater, plasser, parker, blågrønne områder og gang- og sykkelforbindelser
- kobles til hverdagens målpunkter og attraksjoner

" PUBLIC SPACE "

Ti-minuttersbyen / nærhetsbyen

Byromsnettverk

2
FEM KRITERIER
- for å utvikle et godt byromsnettverk

For at byromsnettverket skal tilpasses folk på stedet og utvikles med høy kvalitet, er det særlig fem kriterier som er viktige å ta hensyn til.

FOLK

1. Brukbarhet

INFRASTRUKTUR

2. Nærhet

3. Sammenheng

UTFORMING

4. Kvalitet

5. Bynatur

FEM KRITERIER FOR Å OPPNÅ ET GODT BYROMSNETTVERK

Folk

BRUKBARHET

handler om hvilke funksjoner byrom og forbindelser må ivareta for at byromsnettverket skal bli attraktivt å bruke

Infrastruktur

NÆRHET

handler om avstander til byrom, og tilgang til forskjellige typer byrom i nettverket

SAMMENKOBLING

handler om forbindelsene i byromsnettverk og byrom for mobilitet

Utforming

KVALITET

handler om stedskvaliteter, utforming av omgivelser og fysisk kvalitet i byrom

BYNATUR

handler om blågrønne kvaliteter, urbant friluftsliv og klimatilpasning

FOLK BRUKBARHET

1. Hverdagens byrom og byromsnettverk
2. Byrom med spesielle formål og fleksible byrom
3. Byrom for barn og unge
4. Byrom for alle
5. Byrom for alle årstider
6. Byrom for værhardt klima
7. Byrom som kan brukes hele døgnet
8. Byrom og folkeliv

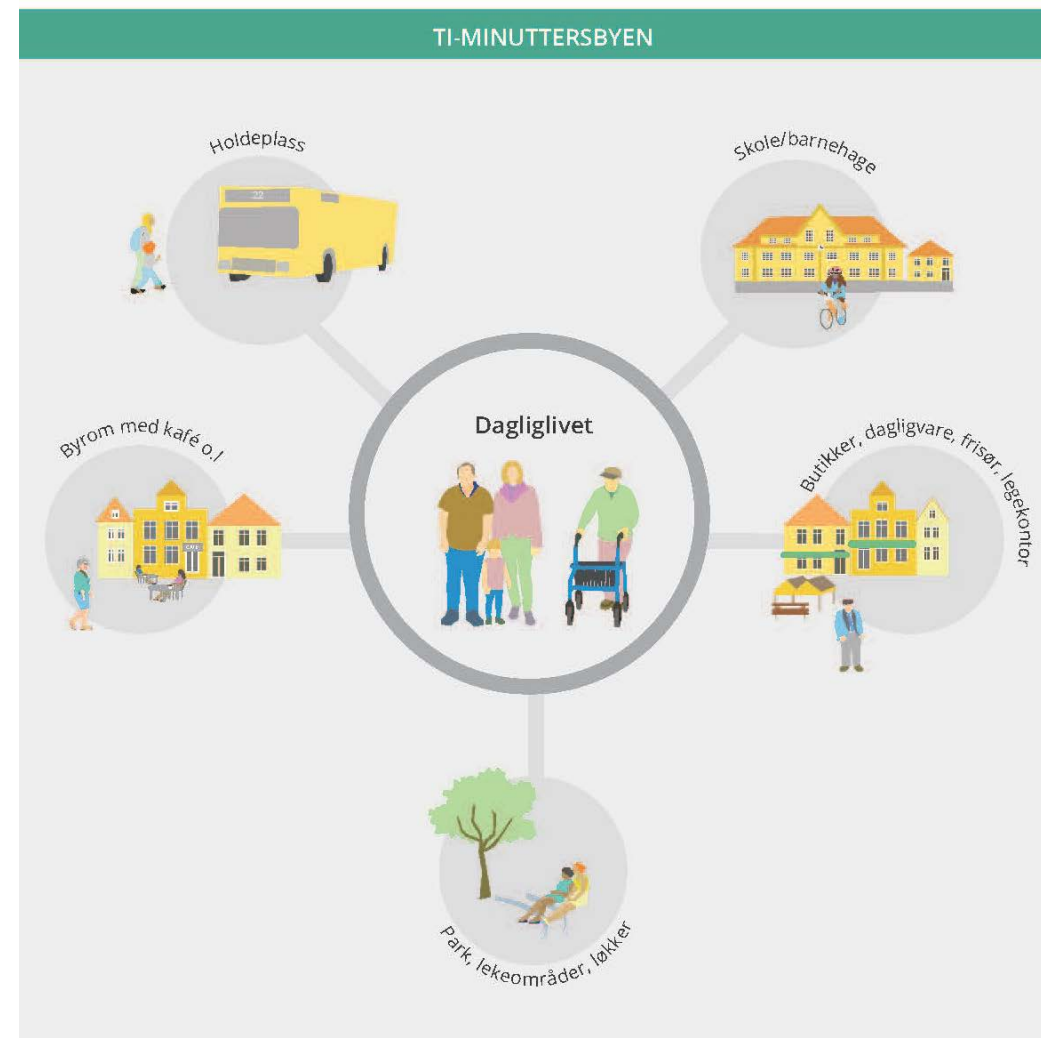
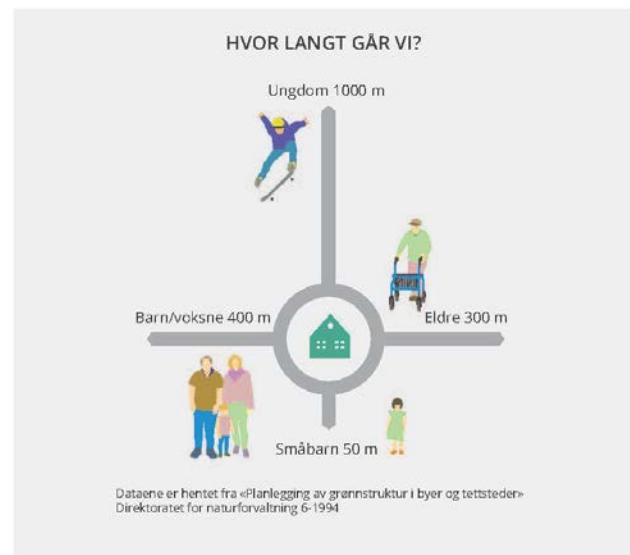
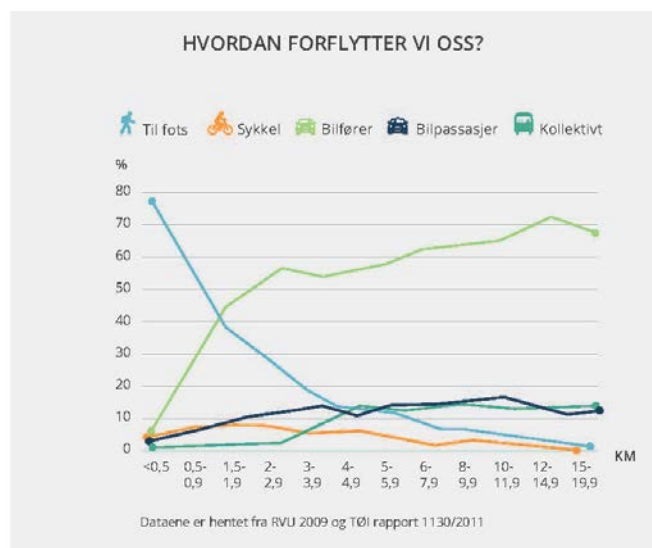

INFRASTRUKTUR NÆRHET

1. Avstand påvirker bruk
2. Nærhetsbyen – ti-minuttersbyen
3. Barrierer og kjedelige omgivelser
4. Tilgang på forskjellige byrom

INFRASTRUKTUR **SAMMENKOBLING**

1. Byrom for mobilitet og bedre sammenhenger
2. Avstander og tilgjengelighet er avgjørende for bruk
3. Å få lyst til å gå eller sykle
4. Mobilitetsplan og reisevaner
5. Gode råd for byrom og mobilitet
6. Belysning

UTFORMING **KVALITET**

1. Stedskvaliteter i byromsnettverket
2. Kvalitet i byrom
3. Byrom og kulturarven som ressurs
4. Nye prosjekter skal gi en merverdi til byrom
5. Byrom og stedsreparasjon
6. Kunst i byrom
7. Drift og vedlikehold

UTFORMING **BYNATUR**

1. Blågrønne byrom
2. Trær i gater og plasser
3. Fornyelse av grønne byrom
4. Byrom og urban dyrking
5. Gravplassen som byrom
6. Byrom for urbant friluftsliv
7. Klimatilpasning og fornyelse av byrom

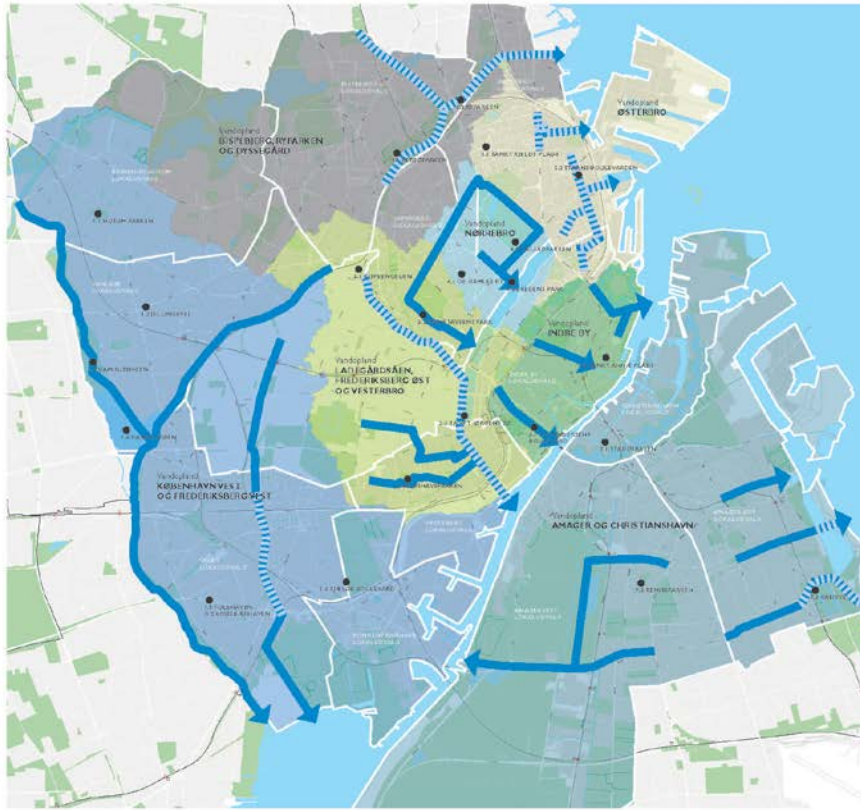

UTFORMING / BYNATUR

Klimatilpasning

Framtidens gate – Deichmannsgate i Oslo

Styrtregnsplanen fra København

3

BYROMSTRATEGI

En strategi er en fremgangsmåte for å nå et mål. Dette kapittelet presenterer et forslag til hvordan kommunen kan gå i gang med å utvikle en byromstrategi. Det er utarbeidet en verktøykasse med sjekklister til hjelp i arbeidet med å lage egne planer for lokale byromsnettverk.

Byromstrategi

HVORDAN JOBBE SYSTEMATISK OVER TID FOR Å UTVIKLE BYROMSNETTVERK

- En visjon og mål for byromsstrategien
- En plan for byromsnettverket som viser aktuelle tiltak
- En handlingsplan som viser etappevis gjennomføring

VERKTØYKASSE

VERKTØYKASSE – FOR BYROMSNETTVERKET

Her beskriver vi hvordan kommunen kan arbeide for å utvikle en byromstrategi. Vi har forsøkt å forenkle stoffet for å gi et overblikk, samtidig som vi har med de viktigste elementene. Derfor har vi utarbeidet en verktøykasse med gode råd for arbeidet.

Verktøykassen inneholder:

A. Overordnede grep og utforming. Sjekkliste

1. Overordnede grep
2. Utforming av byromsnettverk
3. Utforming av byrom

B. Registreringer og analyser

1. Det fysiske miljøet
2. Det sosiale miljøet

C. Plan for byromsnettverket. Eksempel

1. Plan for byromsnettverket med handlingsplan

METODE

Den fysiske utformingen av byromsnettverket og hvert byrom må sees i sammenheng med kommunens visjoner og ambisjoner, og stedets forutsetninger.

Gjennom å registrere og analysere det fysiske og sosiale miljøet kartlegger vi potensialer og behov for byrom og forbindelser.

En plan for byromsnettverket skal vise den langsiktige utviklingen og være styringsdokument for alle saker som berører byrom for gående og syklende.

Overordnede prinsipper

1. Byromstrategien

1 Landskapet, bebyggelsen og stedets potensiale

Utnytt egenarten og kvalitetene ved et sted i utformingen av alle prosjekter. Stedsanalyser er viktige bidrag for å identifisere disse elementene.

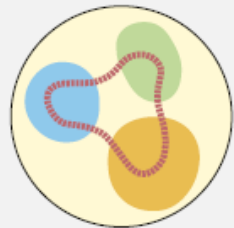
2 Visjon.

Se visjonen – hva man vil med stedet – i sammenheng med kommunens identitet, ambisjoner og særlige behov.

3 Koble sammen overordnede strukturer

Ta hensyn til overordnede strukturer regionalt og i kommunen, som kollektivlinjer, sykkelruter, vann/elveløp, grønnstruktur, og friluftsområder.

4 Koble sammen lokalområder

Koble de ulike arealtypene i byen – som bydeler, nabolagsområder, vann, tettsteder, sentrum – sammen ved hjelp av gangveier, sykkelveier, grøntområder med turstier og kollektiv-ruter og lignende.

5 Nærhetsbyen/ti-minuttersbyen

Følg så langt som råd prinsippet om at det meste av hverdagslivets målpunkter skal ligge i gangavstand og være lett tilgjengelig for folk flest.

6 Kvalitet og attraktivitet i det fysiske miljøet

Bevar eksisterende kvaliteter og attraksjoner – og skap nye. Målet er at alle tiltak skal gjøre omgivelsene mer verdifulle og attraktive for befolkningen.

7 Medvirkning

Legg til rette for det folk trenger og ønsker. Dialog med befolkningen og medvirkningsaktiviteter gir et grunnlag for hvordan vi kan skreddersy byrom og forbindelser på stedet.

8 Midlertidige byrom

Opparbeid midlertidige byrom i områder som trenger byliv, aktiviteter og møteplasser.

Overordnede prinsipper

2. Byromsnettverket

1. Brukbarhet
2. Nærhet
3. Sammenkobling
4. Kvalitet
5. Bynatur

Overordnede prinsipper

3. Byrom

1. Smarte relasjoner mellom bygg og uterom
2. God materialbruk, god arkitektur og landskapsarkitektur
3. Vegetasjon og regnvann- en ressurs i utformingen
4. Elementer som styrker tilhørighet og identitet
5. Lokalklimaet – solveggen og beskyttelse for vind
6. Sted for opphold og bruk
7. Bevegelse – en del av byrommet

Prinsipper:

1 Smarte relasjoner mellom bygg og uterom

2 God materialbruk, god arkitektur og landskapsarkitektur

3 Vegetasjon og regnvann – en ressurs i utformingen

4 Elementer som styrker tilhørighet og identitet

5 Lokalklimaet – solveggen og beskyttelse for vær

6 Sted for opphold og bruk

7 Bevegelse – en del av byrommet

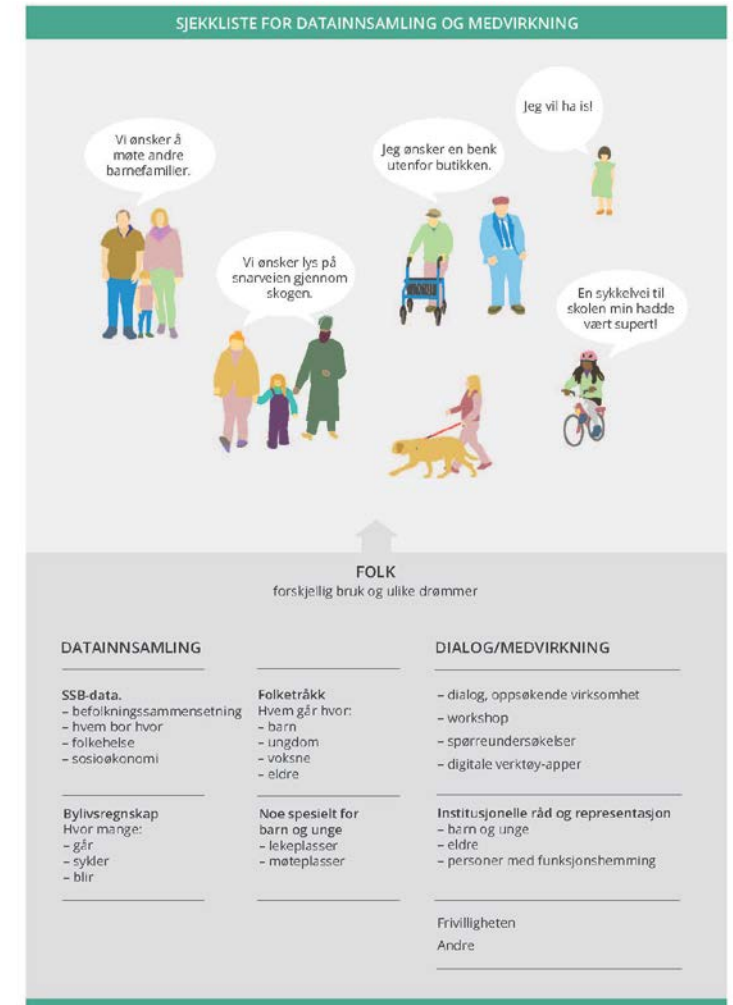
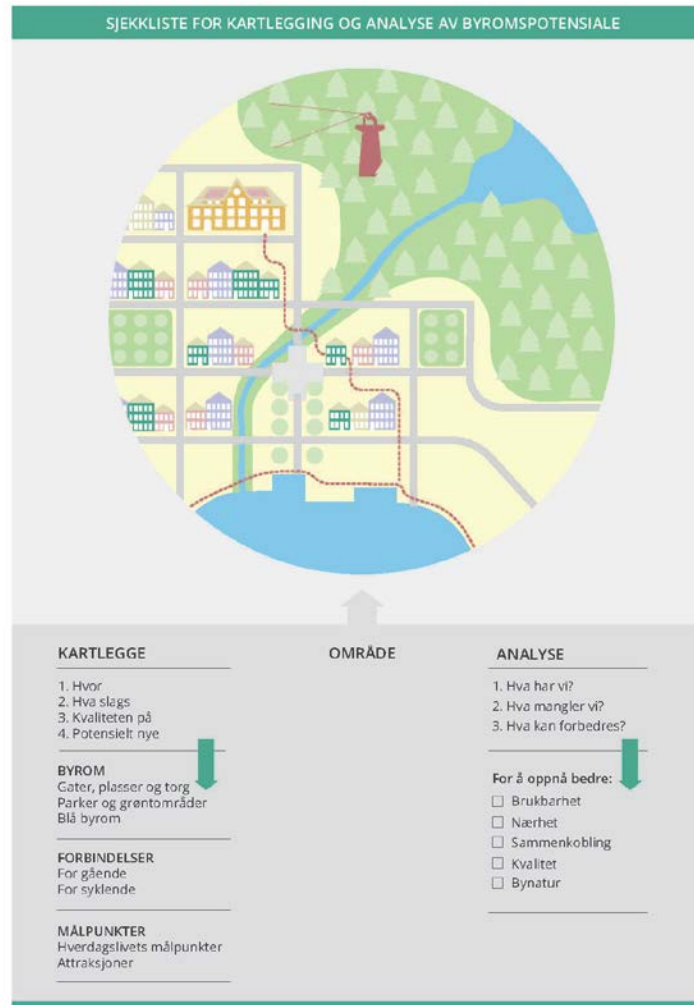

Registreringer

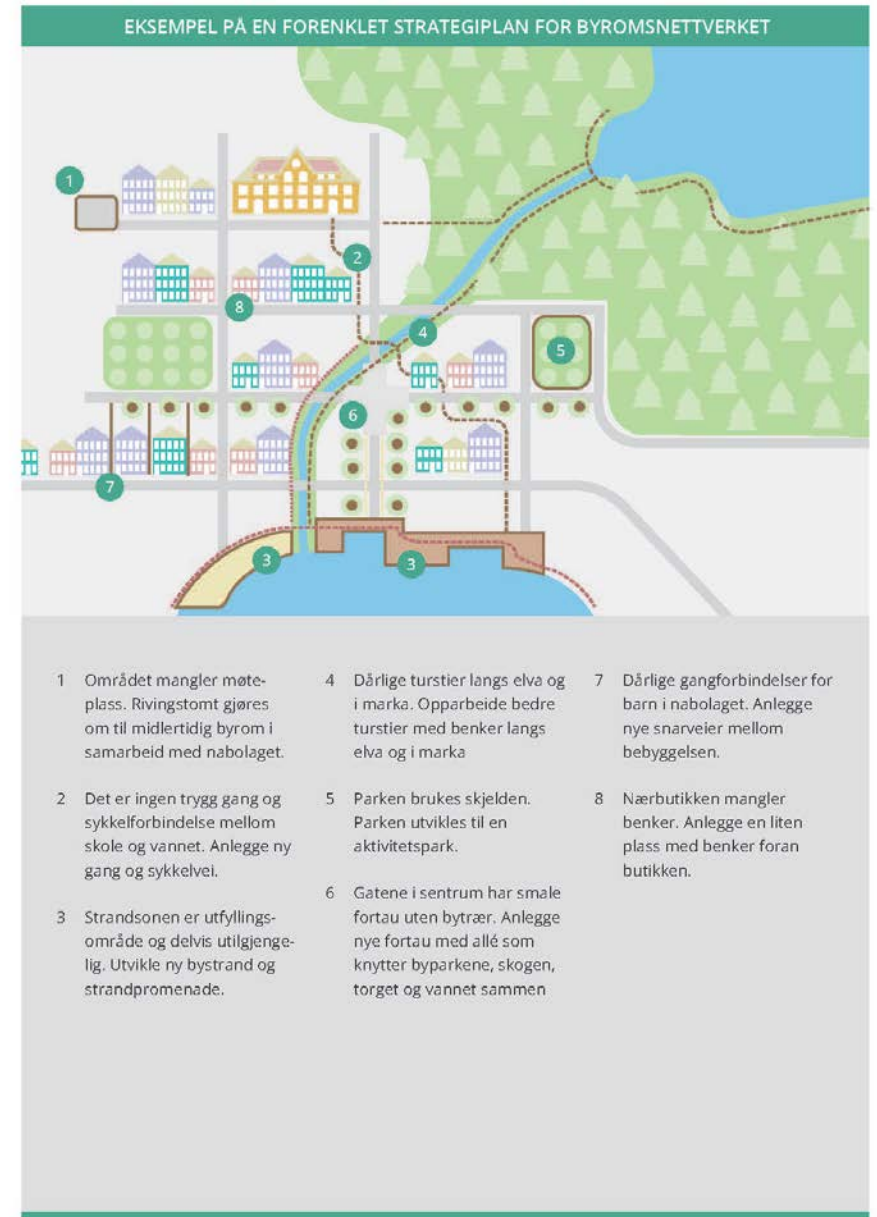
- Det fysiske miljøet
- +
- Det sosiale miljøet
- =

BEHOV

Plan for byromsnettverket

- Plan for byromsnettverket
  - underlag for andre planer
  - kommunedelplan for byromsnettverk
- Handlingsplan
  - med etappeplaner

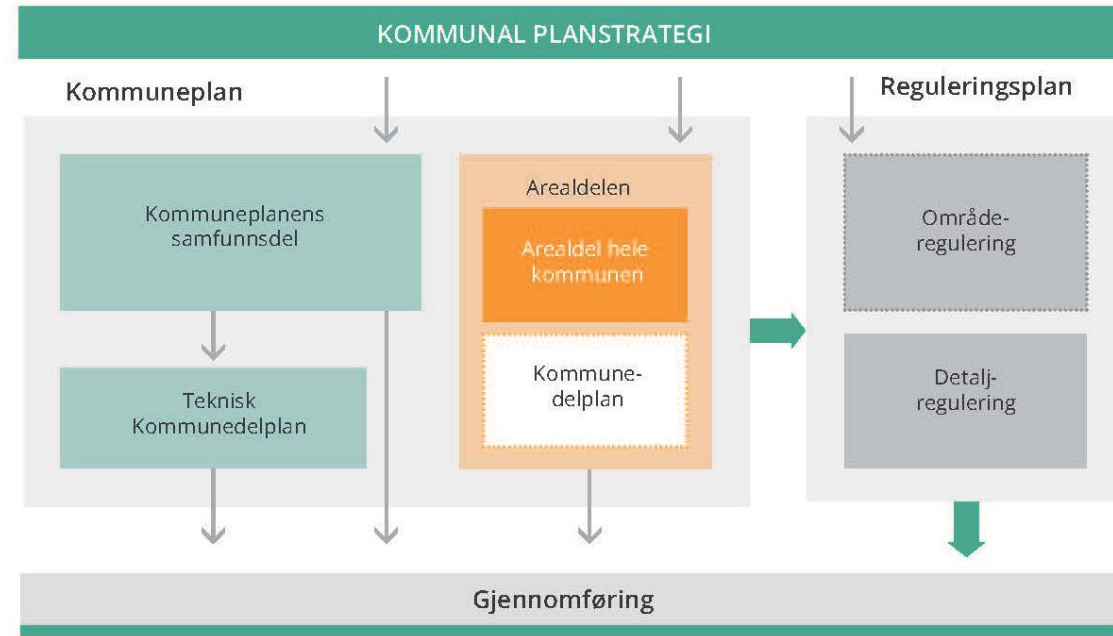

Byromstrategien i plansystemet

Planstrategien
Samfunnsplanen
Arealplanen
Reguleringsplaner
Utbyggingsavtaler

Midlertidige tiltak som strategi

Larvik havn – ny på 48 timer

Det er aktuelt å bruke midlertidige byrom for å

- teste ut ulike aktiviteter i byrom gjennom installasjoner og elementer før endelig opparbeidelse
- skape aktiviteter og møteplasser på arealer som er lite i bruk
- lage møteplasser på områder som ligger brakk, for eksempel rivningstomter, øde gressarealer og restområder
- skape nye attraksjoner ved at byrom «endrer seg»
- gi plass til urbant jordbruk
- bidra til ny identitet for områder gjennom positive historier som temporære byrom har bidratt til
- aktivisere et utbyggingsområde ved å ta i bruk tomter som ikke benyttes på en stund, til midlertidige byrom

Utviklingen av en ide

- La ideen være så fleksibel at den kan utvikles videre. De beste ideene kan mange bidra til å forbedre underveis.
- Ideen bør henge sammen med kommunens øvrige visjoner og planer.
- Undersøk hvilken status byrommet har, om det er avsatt til andre formål, som riggplass, midlertidige veiomlegginger eller annet.
- Sørg for å forankre ideen hos alle berørte parter, administrasjonen i kommunen og politikerne.
- Sjekk med kommunen om noe av det som skal etableres, må byggemeldes eller trenger dispensasjon fra plan.

Hva må det søkes om

- Skaff deg oversikt over hva plan- og bygningsloven sier: Må det søkes om oppføring, tilbygg, påbygg, plassering av bygning, konstruksjon eller annet anlegg?
- Tiltakshaver kan foreslå midlertidige tiltak som er kortere enn to år, forutsatt at grunneier samtykker.
- Sjekk med kommunen om det er utarbeidet egne søknadsskjema for utendørsarrangementer og liknende.
- Vær tydelig på hvem som skal ha ulike roller og oppgaver i etableringen og gjennomføringen av prosjektet.

Gjennomføring

- Sørg for å ha formell og praktisk kompetanse på plass før prosjektet starter opp.
- Sjekk hvilke regler som gjelder for gjennomføring (for eksempel av arrangementer).
- Ha nødvendige avtaler med grunneiere.
- Ta høyde for alt som kan gå galt.
- Lag en strategi for vedlikehold av byrommet, husk: det kan bli mer populært enn du hadde håpet på – da øker slitasjen.
- Vurder alltid gjenbruk av elementer. Det er effektivt, bærekraftig og gir gjenkjennelseeffekt.
- Forbered deg på suksess og fiasko – begge deler gir verdifull kunnskap og erfaring.
- Start med et lite og enkelt prosjekt
- og gjør det!

Kilde: sivilarkitekt Gunnar Ridderström/Citiplan AS.

4

IDEBANK

Del 1. Eksempler fra prosjekter
Del 2. Eksempler på metoder
og verktøy

Dette kapittelet viser noen eksempler på prosjekter med stor overføringsverdi. Den første delen er sortert etter tema og hvilken funksjon prosjektet har. Den andre delen viser eksempler på aktuelle verktøy og metoder for planlegging. Prosjekter med hverdagskvaliteter er prioritert. Eksemplene er valgt ut etter tema og ikke etter geografisk spredning.

24 Gode eksempler - prosjekter

- Byrom
- Forbindelser
- Målpunkter

DEL 1 PROSJEKTER

Byrom

- 1 Mosaikk, Skien: Bakgårder ble nye byrom
- 2 Dalen aktivitetspark, Trondheim: En lysende ide på Saupstad
- 3 Strandpromenade og torg, Fauske: Tiltak for å øke attraktiviteten.
- 4 Krusedullparken, Fredrikstad: Temporært byrom på rivningstomt i Fredrikstad
- 5 Sjøkkplassen, Oslo: Belastet byrom ble grønnere og tryggere med urban dyrking på Grønland
- 6 Urtehagen, Oslo: Nabolagsplass for integrering på Grønland
- 7 Bjerkedalen park, Oslo: Bydelspark og åpning av bekk i Groruddalen
- 8 Toke brygge, Drangedal: Møtested og samlingspunkt i bygdebyen.
- 9 Parkour i Verdensparken, Oslo: Ny bydelspark med aktiviteter og nabolagstiltak
- 10 Stortorget, Hamar: Medvirkning og bruk gjennom alle årstider
- 11 En blå tråd, Trondheim: Kobler byen, kulturhistorien og vannet bedre sammen
- 12 Carl Berners plass, Oslo: Fra veikryss til byrom

Forbindelser

- 13 Ælva som byrom og transportåre, Fredrikstad: Gratis byferge
- 14 Skoleveisprosjekt, Gran: Nærmiljøprosjekt for bedre skolevei
- 15 Snarveiprosjektet, Trondheim: Snarveger som gjør det lett å velge å gå
- 16 Sykkelbyen, Alta: Snarveier for sykler
- 17 Johanneskirke-trappen, Bergen: Oppgradring av sentral byakse
- 18 Pollinatorpassasjen, Oslo: Sammenhengende flyruter for bier

Målpunkter

- 19 Åsveien skole, Trondheim: Regnvann og lek i skolegård
- 20 Kongsbergimithjerte, Kongsberg: Instagramkonkurransen om gater og plasser
- 21 «Utenfor butikken», Oslo: Hverdagskvaliteter i gateutformingen
- 22 Overvannskanal i Bjølsen studentby, Oslo: Klimatilpasset byrom med bokvalitet for studenter
- 23 Bystranda, Steinkjer: Bystrand og labyrint som ny attraksjon
- 24 Håsteinarparken i Laksevåg, Bergen: Ny bydelspark

23 BYSTRANDA STEINKJER

Bystrand og labyrint som ny attraksjon

Den nye Bystranda i Steinkjer ligger midt i byen og er lett tilgjengelig uten bil for folk flest. Området er preget av kjøpesentre og E6, og Bystranda fungerer derfor som en behagelig oase med kvit skjellsand, palmer, parasoller og vanntrampoline.

Stranda er et av mange tiltak for å knytte denne delen av byen sammen med resten av sentrum, og gjøre området mer attraktivt for turister og byens befolkning. Ikke langt unna har parketaten plantet en spennende og populær 1,3 km lang labyrint «Trifolium». Bystranda og Trifolium har bidratt til å skape identitet og tilhørighet og har stor overføringsverdi til andre byer og tettsteder.

Foto: Trondheim kommune

15 SNARVEIPROSJEKTET TRONDHEIM

Snarveger som gjør det lett å velge å gå

Foto: Alta kommune

16 SYKKELBYEN ALTA

Snarveier for sykler

Foto: Adam Sæviing/Dronninga landskap

12 CARL BERNERS Plass OSLO

Fra veikryss til byrom

Foto: Bergen kommune

24 HÅSTEINARPARKEN PÅ LAKSEVÅG, BERGEN

Ny bydelspark

Foto: Carl-Erik Eriksson

11 EN BLÅ TRÅD TRONDHEIM

Kobler byen, kulturhistorien og vannet bedre sammen

Foto: Fredrikstad kommune

13 ÆLVA SOM BYROM OG TRANSPORTÅRE, FREDRIKSTAD

Gratis byferge

8 Gode eksempler på

DEL 2 VERKTØY OG METODER

- 1 Byromstrategi for Trondheim sentrum: Overføringsverdi til bydeler og tettsteder
- 2 Byromsplan for Hamar: Langsiktig arealstrategi i kommuneplanen og Gehls metode
- 3 Urbant friluftsliv i Kristiansand: SMS-prosjektet
- 4 Byromsnettverk – Fredrikstad: Visualisering av kartlegging og analyser
- 5 Case Fredrikstad: Bylaboratorium for nærhetsbyen
- 6 Veiledende plan for offentlige rom i Oslo – VPOR: Sammenhengende teknisk og blågrønn infrastruktur i transformasjonsområder
- 7 Torg og møteplasser i Oslo: Kommunedelplan for torg og møteplasser
- 8 Barnetråkk: Digitalt medvirkningsverktøy med barnas stemme i by- og stedsutvikling

1 BYROMSTRATEGI FOR TRONDHEIM SENTRUM

Med overføringsverdi til bydeler og tettsteder

2 BYROMSPLAN FOR HAMAR

Langsiktig arealstrategi i kommuneplanen og Gehls metode

5 CASE FREDRIKSTAD

Bylaboratorium for nærhetsbyen

6 VEILEDENDE PLAN FOR OFFENTLIGE ROM (VPOR)

Sammenhengende teknisk og blågrønn infrastruktur i transformasjonsområder

- Ordliste
- Litteraturliste
- Hvem har bidratt
- Foto og illustrasjoner

Laste ned eller bestille rapporten

Regjeringen.no

[Last ned - Byrom - en idehåndbok \(pdf-15Mb\)](#)

Bestill rapporten

Offentlige institusjoner kan bestille gjennom DSS.

- Internett: www.publikasjoner.dep.no
- E-post: publikasjonsbestilling@dss.dep.no

Andre kan bestille gjennom Fagbokforlaget:

- Internett: www.fagbokforlaget.no/offpub
- E-post: offpub@fagbokforlaget.no

The screenshot shows the top navigation bar of Regjeringen.no with the logo and search bar. Below the navigation bar, there are dropdown menus for Tema, Dokument, Aktuelt, Departement, and Regjering. The main content area features the title 'Byrom - en idehåndbok' and a breadcrumb trail: 'Du er her: Forsiden > Dokument > Veiledninger og brosjyrer > Byrom - en idehåndbok'. The page is dated 20.12.2016 and is categorized under 'Kommunal- og moderniseringsdepartementet'. The main text describes the handbook's purpose: to inspire municipalities and others to develop good urban infrastructure. It lists key points: the handbook is part of by- and stedsutviklingen; a good urban network can improve attractiveness and quality of life; and it can provide better everyday conditions. It also notes that the handbook provides practical advice on how municipalities can develop a byromsnettverk. The page includes a 'KONTAKT' section with contact information for Planavdelingen: E-post: postmottak@kmd.dep.no, Telefon: 22 24 59 01/02, Adresse: Postboks 8112 Dep., 0032 Oslo, Besøksadresse: Akersgt. 59, Oslo. There are also buttons for 'By- og stedsutvikling' and 'Plan'.

takk for meg

